

Zvýšenie významu sledovania finančných ukazovateľov spoločnosti v súvislosti s osobnou zodpovednosťou členov orgánov spoločností

Jana PAGÁČOVA – Lenka ABELOVSKÁ – Matej PUSTAY

Štatutárne orgány právnických osôb sa musia vyrovnáť s rôznymi povinnosťami, ktoré im stanovujú právne predpisy. Novelou zákona o konkurze a reštrukturalizácii¹ Zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o konkurze a reštrukturalizácii“), z roku 2011 č. 348/2011 Z.z. (ďalej len „novela“) boli do konkurzného práva adoptované dôležité zmeny, ktorých cieľom je upraviť tie oblasti konkurzného práva, ktoré sa v aplikačnej praxi ukázali ako problematické, neefektívne či komplikované. Väčšina ustanovení novely nadobudla účinnosť 1. januára 2012, avšak niektoré ustanovenia týkajúce sa definície predĺženia a zodpovednosti štatutárnych orgánov obchodných spoločností, ich členov, likvidátorov spoločností ako aj zákonných zástupcov spoločností nadobudli účinnosť až od 1. januára 2013.

Obchodný zákonník predpokladá výkon funkcie štatutárneho orgánu s odbornou starostlivosťou. Otázka rozsahu pojmu odbornej starostlivosti je pomerne široká a snaha o jej zodpovedanie by výrazne presahovala priestor určený pre tento článok. Medzi nutné znalosti členov štatutárnych orgánov však rozhodne patria aj určité ekonomické a právne znalosti.

Cieľom tohto článku je poukázať na potrebu prehĺbenia právno-ekonomických znalostí štatutárnych orgánov, resp. iných vyššie uvedených osôb v súvislosti s novou právnou úpravou konkurzného konania účinnou od 1. januára 2013.

a) potreba podrobnejšieho sledovania účtovných záznamov spoločnosti

V zmysle príslušných ustanovení zákona o konkurze a reštrukturalizácii je dlžník v **úpadku**, ak je „*platobne neschopný alebo predĺžený*“² § 3 ods. 1 zákona o konkurze a reštrukturalizácii. Dlžník je povinný predchádzať úpadku, a ak mu úpadok hrozí, je povinný prijať bez zbytočného odkladu vhodné a primerané opatrenia na jeho odvrátenie³ § 4 ods. 1 zákona o konkurze a reštrukturalizácii. Dlžník, ktorý je povinný účtovať podľa zákona o účtovníctve⁴ Zákon č. 431/2002 Z.z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o účtovníctve“), je ďalej povinný sústavne sledovať vývoj svojej finančnej situácie, ako aj stav svojho majetku a záväzkov tak, aby mohol včas zistiť prípadnú hrozbu úpadku a prijať opatrenia, ktoré hroziaci úpadok odvrátia⁵ § 4 ods. 2 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.

Definícia **platobnej neschopnosti** sa s účinnosťou od 1. januára 2013 nezmenila⁶ K určitým zmenám vyplývajúcim z novely došlo s účinnosťou k 1. januáru 2012., platí teda v nasledovnom znení: „*Platobne neschopný je ten, kto nie je schopný plniť 30 dní po lehote splatnosti aspoň dva peňažné záväzky viac ako jednému veriteľovi. Za jednu pohľadávku pri posudzovaní platobnej schopnosti dlžníka sa považujú všetky pohľadávky, ktoré počas 90 dní pred podaním návrhu na vyhlásenie konkurzu pôvodne patrili len jednému veriteľovi.*“⁷ § 3 ods. 2 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.

Definíciu platobnej neschopnosti, ktorá je stanovená v zákone o konkurze a reštrukturalizácii, ďalej špecifikuje vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.⁸ Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 643/2005 Z.z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o spôsobe určenia platobnej neschopnosti a predĺženia.

Vzhľadom na vyššie uvedené je zrejmé, že štatutárne orgány spoločnosti sú povinné s odbornou starostlivosťou zabezpečiť, aby v rámci spoločnosti došlo k sledovaniu splatnosti peňažných záväzkov za účelom včasnej identifikácie prípadnej platobnej neschopnosti v zmysle uvedenej definície.

Jednou z dôležitých zmien, ktoré prináša novela s účinkami od 1. januára 2013, je zmena definície **predĺženia** na jej nové nasledovné znenie: „*Predĺžený je ten, kto je povinný viesť účtovníctvo podľa osobitného predpisu⁹ Zákon o účtovníctve., má viac ako jedného veriteľa a hodnota jeho záväzkov presahuje hodnotu jeho majetku. Pri stanovení hodnoty záväzkov a hodnoty majetku sa vychádza z účtovníctva alebo z hodnoty určenej znaleckým posudkom, ktorý má pred účtovníctvom prednosť a prihliadne sa aj na očakávateľné výsledky ďalšej správy majetku, prípadne očakávateľné výsledky ďalšieho prevádzkovania podniku, ak možno so zreteľom na všetky okolnosti odôvodnene predpokladať, že bude možné v správe majetku alebo v prevádzkovaní podniku pokračovať. Do sumy záväzkov sa nezapočítava suma záväzkov, ktoré sú spojené so záväzkom podriadenosti, ani suma záväzkov, ktoré by sa v konkurze uspokojovali v poradí ako podriadené pohľadávky.*“¹⁰ § 3 ods. 3 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.

Dôvodová správa k novele uvádza hneď niekoľko nedostatkov bývalej právnej úpravy, ktoré mohli motivovať zákonodarcu k zmenám v úprave predĺženia. Definícia predĺženia sa v prvom rade mení v otázke chápania hodnoty záväzkov, s ktorými je porovnávaná hodnota majetku dlžníka. Kým podľa predchádzajúcej právnej úpravy sa hodnota majetku porovnávala iba so splatnými záväzkami dlžníka, podľa novej právnej úpravy je potrebné brať do úvahy hodnotu všetkých záväzkov spoločnosti. Dôvodová správa poukazuje v tomto bode na skutočnosť, že predchádzajúca právna úprava predstavovala len

akúsi ďalšiu formu platobnej neschopnosti, ktorá navyše nastávala zásadne neskôr ako platobná neschopnosť v podobe definovanej v zákone o konkurze a reštrukturalizácii.

Ďalšou podstatnou zmenou definície predĺženia je doplnenie v spôsobe určenia hodnoty záväzkov. Dôvodová správa v súvislosti s touto zmenou konštatuje, že bývalá právna úprava dovoľovala dlhodobo fungovať spoločnostiam, ktoré vytvárali účtovnú stratu. Následkom opakujúcich sa strát účtovná hodnota ich majetku nedosahovala účtovnú hodnotu ich záväzkov. Dochádzalo tak k určitému rozporu účtovnej a právnej reality. Tento stav umožňoval účtovne predĺženým spoločnostiam nakladať slobodne s ich majetkom, zbavovať sa ho, prípadne ho prevádzať na iné osoby, a to bez možnosti odporovateľnosti podľa konkurzného práva, ako aj bez možnosti sankcionovať takéto správanie podľa ustanovení trestného práva. Takéto správanie bolo umožnené tým, že účtovne predĺžené spoločnosti nenapĺňali definíciu úpadku podľa zákona o konkurze a reštrukturalizácii.

Podľa uvedeného novelizovaného znenia zákon o konkurze a reštrukturalizácii okrem určenia hodnoty majetku a záväzkov prostredníctvom účtovníctva umožňuje aj použitie znaleckého posudku, ktorý má pred účtovníctvom prednosť a stanovuje, že pri určovaní hodnoty majetku a záväzkov sa prihliadne „*aj na očakávateľné výsledky ďalšej správy majetku, prípadne očakávateľné výsledky ďalšieho prevádzkovania podniku, ak možno so zreteľom na všetky okolnosti odôvodnene predpokladať, že bude možné v správe majetku alebo v prevádzkovaní podniku pokračovať.*“¹¹ § 3 ods. 3 zákona o konkurze a reštrukturalizácii. Hodnota majetku stanovená prostredníctvom znaleckého posudku tak bude pravdepodobne vyššia ako hodnota majetku vyplývajúca z účtovných záznamov a znalecký posudok tiež spoľahlivejšie dokáže zachytiť očakávateľné výsledky ďalšej správy majetku. V prípade nejednoznačnosti alebo neistoty pri posúdení hodnoty majetku spoločnosti na základe účtovných záznamov vedených v súlade so zákonom o účtovníctve je preto možné odporučiť práve použitie znaleckého posudku, ktorý poskytne reálny obraz o stave majetku spoločnosti, a teda v konkrétnom prípade môže preukázať, že spoločnosť nie je v predĺžení.

V zmysle novelizovaného znenia sa však do hodnoty záväzkov spoločnosti použitej pre stanovenie toho, či je dlžník v predĺžení, nebude počítať hodnota záväzkov, ktoré sú spojené so záväzkom podriadenosti¹² Záväzok podriadenosti upravuje Obchodný zákonník. Ide o zmluvné dojednanie, na základe ktorého bude veriteľova pohľadávka v prípade úpadku alebo likvidácie uspokojená až po uspokojení pohľadávok ostatných veriteľov. Takéto pohľadávky nie je možné započítať, zabezpečiť ani k nim pristúpiť. ani hodnota záväzkov, ktoré by sa v konkurze uspokojovali v poradí ako podriadené pohľadávky: „*Tak isto ako podriadená pohľadávka sa uspokojí tiež zmluvná pokuta a pohľadávka, ktorá patrí alebo patrila veriteľovi, ktorý je alebo bol spriaznený s úpadcom; na prípadné zabezpečenie týchto pohľadávok zabezpečovacím právom sa v konkurze neprihliada.*“¹³ § 95 ods. 3 zákona o konkurze a reštrukturalizácii. Vylúčením podriadených pohľadávok a pohľadávok, ktoré by podľa zákona o konkurze a reštrukturalizácii boli uspokojované v poradí ako podriadené pohľadávky z hodnoty záväzkov posudzovanej za účelom zistenia predĺženia ako aj úprava hlasovacích práv veriteľov týchto pohľadávok¹⁴ § 126 ods. 3 zákona o konkurze a reštrukturalizácii., umožňuje financovanie spoločnosti zo zdrojov spoločníka aj iným spôsobom ako vkladom do základného kapitálu spoločnosti (napr. úverom), pričom ale konkurzné konanie nie je ovplyvnené hlasovaním spoločníkov, ktorí takéto zdroje poskytli, keďže v rámci konkurzného konania nemajú rovnaké postavenie ako bežní veritelia.

Z uvedeného vyplýva, že štatutárne orgány musia s odbornou starostlivosťou zabezpečiť, aby v spoločnosti došlo k sledovaniu hodnôt majetku a záväzkov a v prípade potreby sa zaoberať otázkou, či je vhodné, aby došlo k určeniu hodnoty majetku spoločnosti podľa znaleckého posudku, v prípade, že hodnota majetku uvedená v účtovníctve prevyšuje hodnotu záväzkov.

Zmeny v definícii predĺženia kladú na štatutárne orgány, ich členov a na ostatné osoby povinné podľa zákona o konkurze a reštrukturalizácii podať v prípade predĺženia návrh na vyhlásenie konkurzu v mene dlžníka, vyššie nároky ako doteraz - potrebujú mať aktuálny prehľad o celkovom stave účtovných záznamov, hlavne položiek majetku a záväzkov. Zvlášť

zafažujúco môže táto podmienka pôsobiť vo veľkých korporáciách, v ktorých bude určite nutné posilnenie spolupráce štatutárnych orgánov a finančných oddelení.

b) postih štatutárnych orgánov v prípade nedodržania ich povinností

Je veľmi dôležité poukázať na zmeny, ktoré novela zavádza s účinnosťou od 1. januára 2013 v oblasti osobného postihu štatutárnych orgánov a ostatných vyššie uvedených osôb, ktoré môžu byť za určitých okolností povinné podať návrh na vyhlásenie konkurzu v mene dlžníka, v prípade, že si nesplnia povinnosti určené zákonom o konkurze a reštrukturalizácii.

Novela na jednej strane priniesla zásadnú zmenu v tom, že dlžník už nie je povinný podať návrh na vyhlásenie konkurzu v prípade oboch foriem úpadku, ale len v prípade predĺženia. Novelou teda bola zrušená povinnosť dlžníka podať návrh na vyhlásenie konkurzu v prípade platobnej neschopnosti dlžníka. Naďalej však majú možnosť podať návrh na vyhlásenie konkurzu v prípade platobnej neschopnosti veriteľa dlžníka.

V prípade predĺženia je dlžník rovnako ako doteraz „*povinný podať návrh na vyhlásenie konkurzu do 30 dní, od kedy sa dozvedel alebo sa pri zachovaní odbornej starostlivosti mohol dozvedieť o svojom predĺžení. Túto povinnosť v mene dlžníka má rovnako štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu dlžníka, likvidátor dlžníka a zákonný zástupca dlžníka.*“¹⁵ § 11 ods. 2 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.

Na druhej strane novela sprísnila postih za porušenie povinnosti štatutárneho orgánu, člena štatutárneho orgánu, likvidátora alebo zákonného zástupcu dlžníka podať návrh na vyhlásenie konkurzu v prípade predĺženia dlžníka. Ak si tieto osoby nesplnili svoju povinnosť podať v mene dlžníka návrh na vyhlásenie konkurzu, podľa predchádzajúcej právnej úpravy zodpovedali za škodu, ktorá mohla následkom neskorého vyhlásenia konkurzu vzniknúť. Táto právna úprava sa však v bežnom živote javila často problematická a jej plnenie bolo ťažko vymáhateľné.

Novela preto priniesla novú právnu úpravu zodpovednosti štatutárnych orgánov a ostatných vyššie uvedených osôb za neskoré podanie návrhu na vyhlásenie konkurzu, v zmysle ktorej „osobe, ktorá počas štyroch rokov pred začatím konkurzného konania vo funkcii štatutárneho orgánu alebo jeho člena, likvidátora alebo zákonného zástupcu dlžníka porušila povinnosť včas podať návrh na vyhlásenie konkurzu, vzniká vyhlásením konkurzu povinnosť zaplatiť v prospech všeobecnej podstaty sumu vo výške dlžníkovho základného imania zapísaného v príslušnom registri v čase, keď porušila povinnosť včas podať návrh na vyhlásenie konkurzu, najviac vo výške dvojnásobku minimálnej výšky základného imania obchodnej spoločnosti ustanovenej zákonom. Ak je takýchto osôb viac, v časti, v ktorej je ich povinnosť čo do výšky rovnaká, sú povinné plniť spoločne a nerozdielne.“¹⁶ § 11 ods. 4 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.

Zákon o konkurze a reštrukturalizácii teda stanovuje paušálnu peňažnú sankciu za neskoré splnenie povinnosti podať návrh na vyhlásenie konkurzu. Zavedenie tejto úpravy je v dôvodovej správe k novele vysvetľované tým, že štatutárne orgány majú robiť všetky opatrenia, aby dosiahli zachovanie základného kapitálu spoločnosti. V prípade, že to nie je možné, majú sa v stanovenej lehote pokúsiť buď o reštrukturalizáciu alebo podať návrh na vyhlásenie konkurzu.

Aktuálna právna úprava teda postihuje štatutárne orgány úplne iným spôsobom, ako tomu bolo doteraz. Štatutárny orgán, ktorý zanedbal svoju povinnosť, má automaticky okamihom vyhlásenia konkurzu povinnosť zaplatiť v prospech konkurznej podstaty sumu zodpovedajúcu výške zapísaného základného imania spoločnosti, a to bez ohľadu na to, či jeho konaním vznikla veriteľom spoločnosti škoda alebo nie.

Zodpovednosti sa podľa zákona o konkurze a reštrukturalizácii zbaví ten štatutárny orgán alebo jeho člen, ktorý preukáže, že neporušil svoju povinnosť včas podať návrh na vyhlásenie konkurzu alebo preukáže, že konal s odbornou starostlivosťou.

Naviac hrozba tejto sankcie pre štatutárne orgány a ostatné uvedené osoby trvá po dobu štyroch rokov, nakoľko správca konkurznej podstaty je povinný skúmať spätne za obdobie štyroch rokov pred vyhlásením

konkurzu, či takáto pohľadávka voči štatutárnemu orgánu alebo inej uvedenej osobe vznikla alebo nie. Je preto možné očakávať spory ohľadne toho, či členovia štatutárnych orgánov, resp. iné uvedené osoby, v minulosti konali s odbornou starostlivosťou, prípadne či ich posúdenie ďalšieho vývoja majetku spoločnosti bolo s ohľadom na ich vynaloženú odbornú starostlivosť správne.

Je možné zamýšľať sa aj nad otázkou, za akých okolností sú členovia štatutárnych orgánov, resp. iné uvedené osoby spôsobilé takýto budúci vývoj posúdiť a či je potrebné, aby mali určité špecifické vzdelanie, prax, prípadne aby spĺňali niektoré iné požiadavky. Vzhľadom na skutočnosť, že pri posúdení takéhoto budúceho vývoja sú členovia štatutárnych orgánov povinní postupovať s odbornou starostlivosťou, ako aj vzhľadom na skutočnosť, že dôkazné bremeno leží na štatutárnom orgáne¹⁷ Štatutárny orgán má povinnosť preukázať správnosť svojho postupu správcovi konkurznej podstaty. Ak tak neurobí, správca konkurznej podstaty vyzve súd, aby uznesením rozhodol o povinnosti zložiť príslušnú čiastku, pričom je opäť na štatutárnom orgáne, aby presvedčil súd o správnosti svojho postupu. Detailne je táto problematika upravená v § 74a zákona o konkurze a reštrukturalizácii. Je opäť potrebné prízvukovať odporúčanie nechať si v prípade neistoty vypracovať na hodnotu majetku spoločnosti znalecký posudok.

Zákonodarca myslel aj na situácie nastávajúce v prípade právnických osôb, ktorých štatutárne orgány majú viac členov a jednotliví členovia nie sú oprávnení konať samostatne. V takom prípade platí, že „zodpovednosti sa zbaví tiež ten, kto nie je oprávnený konať v mene dlžníka samostatne, ak preukáže, že pre nedostatok súčinnosti tých, s ktorými koná spoločne, nemohol túto povinnosť splniť a že bez zbytočného odkladu, ako sa dozvedel alebo mohol dozvedieť o porušení tejto povinnosti, uložil do zbierky listín oznámenie, že dlžník je v predĺžení.“¹⁸ § 11 ods. 4 zákona o konkurze a reštrukturalizácii. V takomto prípade nie je možné jednotlivého člena štatutárneho orgánu sankcionovať za to, že mu ostatní odmietli poskytnúť súčinnosť.

c) prechodné ustanovenie

Nová právna úprava zodpovednosti štatutárnych orgánov je účinná od 1. januára 2013. Novela však poskytuje určité prechodné obdobie na splnenie novostanovených povinností: „Ak dlžník spĺňal podmienky predĺženia podľa tohto zákona aj pred 1. januárom 2013 a podmienky predĺženia trvajú aj po 1. januári 2013, osoby, ktoré pred 1. januárom 2013 vykonávali funkciu štatutárneho orgánu alebo člena štatutárneho orgánu, likvidátora alebo boli zákonným zástupcom dlžníka a vykonávali túto funkciu aj po 1. januári 2013, zodpovedajú za záväzok zaplatiť v prospech konkurznej podstaty sumu vo výške dlžníkovho zapísaného základného imania, ak nepodajú návrh na vyhlásenie konkurzu do 31. marca 2013.“¹⁹ § 206a ods. 3 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.

Ak teda bola spoločnosť v predĺžení, tak ako ho definuje zákon o konkurze a reštrukturalizácii po novele, pred 1. januárom 2013 a toto predĺženie trvá aj naďalej, je štatutárny orgán povinný podať návrh na vyhlásenie konkurzu najneskôr do 31. marca 2013, inak mu hrozí povinnosť zložiť v dobe začatia konkurzného konania v prospech konkurznej podstaty výšku zapísaného základného imania spoločnosti.

Je možné konštatovať, že všetky vyššie uvedené zmeny zavedené novelou prinúti štatutárne orgány podrobnejšie sledovať ekonomický vývoj obchodných spoločností ako aj ďalších skutočností, ktoré môžu mať na vývoj finančnej štruktúry spoločnosti priamy dosah. Neodôvodnená nečinnosť štatutárnych orgánov môže byť sankcionovaná pomerne vysokými sumami, a je preto potrebné odporučiť dôsledné plnenie povinností stanovených zákonom o konkurze a reštrukturalizácii v aktuálnom znení.

*Autormi článku sú JUDr. Jana Pagáčová,
 Mgr. Lenka Abelovská a Matej Pustay
 z advokátskej kancelárie Squire Sanders, s.r.o.*

-
- 1 Zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o konkurze a reštrukturalizácii“).
 - 2 § 3 ods. 1 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 3 § 4 ods. 1 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 4 Zákon č. 431/2002 Z.z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o účtovníctve“).
 - 5 § 4 ods. 2 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 6 K určitým zmenám vyplývajúcim z novely došlo s účinnosťou k 1. januáru 2012.
 - 7 § 3 ods. 2 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 8 Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 643/2005 Z.z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o spôsobe určenia platobnej neschopnosti a predĺženia.
 - 9 Zákon o účtovníctve.
 - 10 § 3 ods. 3 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 11 § 3 ods. 3 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 12 Záväzok podriadenosti upravuje Obchodný zákonník. Ide o zmluvné dojednanie, na základe ktorého bude veriteľova pohľadávka v prípade úpadku alebo likvidácie uspokojená až po uspokojení pohľadávok ostatných veriteľov. Takéto pohľadávky nie je možné započítať, zabezpečiť ani k nim pristúpiť.
 - 13 § 95 ods. 3 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 14 § 126 ods. 3 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 15 § 11 ods. 2 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 16 § 11 ods. 4 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 17 Štatutárny orgán má povinnosť preukázať správnosť svojho postupu správcovi konkurznej podstaty. Ak tak neurobí, správca konkurznej podstaty vyzve súd, aby uznesením rozhodol o povinnosti zložiť príslušnú čiastku, pričom je opäť na štatutárnom orgáne, aby presvedčil súd o správnosti svojho postupu. Detailne je táto problematika upravená v § 74a zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 18 § 11 ods. 4 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.
 - 19 § 206a ods. 3 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.